

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΤΑ ΚΕΝΤΡΑ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ

ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΥΑΛΩΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΟΜΑΔΩΝ

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΤΣΙΓΓΑΝΟΙ - ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΣΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ

Συγγραφέας: ΑΡΕΤΗ (ΡΙΤΑ) ΣΠΑΝΟΥΛΗ

Περιεχόμενα

Εισαγωγικές παρατηρήσεις για τον εκπαιδευτή	3
1 ^η ημέρα	4
Εκπαιδευτικό σύμβολο	4
2 ^η ημέρα	5
Πολιτισμική ταυτότητα.....	5
3 ^η ημέρα	5
Πολιτισμική ταυτότητα.....	5
4 ^η ημέρα	6
Έλληνες Τσιγγάνοι και Ελληνικός πολιτισμός.....	6
5 ^η ημέρα	6
Οικιστικός χώρος.....	6
6 ^η ημέρα	6
Εκπαίδευση.....	6
7 ^η ημέρα	8
Απασχόληση	8
8 ^η ημέρα	9
Υγεία.....	9
9 ^η ημέρα	10
Υπηρεσίες	10
10 ^η ημέρα	10
11 ^η ημέρα	11
Οι τσιγγάνοι οργανικό κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας.....	11
12 ^η ημέρα	11
Συνολικό όλων των υποενοτήτων.....	11
Ανάλυση θεματικών ενοτήτων	12
Πολιτισμική ταυτότητα.....	12
Οικιστικός χώρος.....	13
Εκπαίδευση.....	14
Απασχόληση	15
Υγεία.....	15
Υπηρεσίες	15
Βιβλιογραφία	16

Εισαγωγικές παρατηρήσεις για τον εκπαιδευτή

Οι ευπαθείς και ευάλωτες κοινωνικά ομάδες είναι τμήματα ενός πληθυσμού και διαθέτουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (πολιτισμικά, κοινωνικά, οικονομικά) τα οποία, κατά κανόνα, συμπεκνώνονται σε αδυναμία πρόσβασης στα κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά και πολιτισμικά αγαθά. Η διάκριση και ο χαρακτηρισμός μια κοινωνικής ομάδας, ως ευάλωτης, συνεπάγεται την αναγνώριση των ειδικών χαρακτηριστικών της και ταυτόχρονα την παραδοχή εκ μέρους των πολιτικών, των κοινωνικών και των πολιτιστικών φορέων ότι οι πολιτικές και οι δράσεις που την αφορούν θα πρέπει να είναι ειδικές, εστιασμένες και να υπηρετούν τις αρχές της μη δυσμενούς διάκρισης και της αποδοχής του διαφορετικού.

Κάτω από αυτό το πρίσμα, οι δράσεις που σχετίζονται με την ευάλωτη κοινωνικά ομάδα των Τσιγγάνων θα πρέπει εκτός των άλλων να προσανατολίζονται σε δύο βασικές γενικές κατευθύνσεις: α) την στοχευμένη εκπαίδευση ενηλίκων Τσιγγάνων και β) τον σεβασμό των γενικών και των ειδικών χαρακτηριστικών του πληθυσμού των Τσιγγάνων.

Ο βασικός σκοπός της εκπαίδευσης ενηλίκων Τσιγγάνων αναφέρεται σε ενήλικο πληθυσμό με ειδικά χαρακτηριστικά, τα οποία τον καθιστούν ευάλωτο κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά, έτσι ώστε να τον βοηθήσει να ισχυροποιήσει την ανθεκτικότητα και την αυτοπεποίθησή του, να ενταχθεί ομαλά και δημιουργικά, να εργαστεί στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο ζει και να έχει μια αρμονική και ισορροπημένη καθημερινότητα με τα υπόλοιπα άτομα της δικής του κοινότητας αλλά και με τους υπόλοιπους πολίτες της χώρας του.

Στο υλικό αυτό επιχειρείται μια εκπαιδευτική προσέγγιση για τη βελτίωση της καθημερινότητας των ενηλίκων Τσιγγάνων και τη συμβολή της στην κοινωνική τους ένταξη και περιλαμβάνει οκτώ (8) ενότητες με θεματικές που έχουν άμεση σχέση με την καθημερινή ζωή των Τσιγγάνων έτσι ώστε να έχουν την ανάλογη υποστήριξη για να την βιώνουν με ισορροπία και αρμονία και η κοινωνική τους ένταξη στην ευρύτερη κοινωνία να γίνει ομαλά, συνειδητά, αποτελεσματικά και ουσιαστικά.

Οι 8 βασικές θεματικές ενότητες είναι:

- **έναρξη του εκπαιδευτικού κύκλου**
- **πολιτισμική ταυτότητα**
- **οικιστικός χώρος**
- **εκπαίδευση**
- **απασχόληση**
- **υγεία**

- υπηρεσίες
- σφαιρική εικόνα του εκπαιδευτικού κύκλου

και περιλαμβάνουν:

- 1) δραστηριότητες και ασκήσεις που στοχεύουν στην τόνωση της αυτοεκτίμησής τους και στην αποδοχή της πολιτισμικής τους ταυτότητας και
- 2) δραστηριότητες και ασκήσεις που τους υποστηρίζουν στην αντιμετώπιση της καθημερινότητάς τους.

Το ζητούμενο για τον εκπαιδευόμενο είναι να μπορεί να αξιοποιεί τις εμπειρίες, τα βιώματα, τις γνώσεις, τις πληροφορίες της καθημερινότητάς του και να επιχειρεί με την υποστήριξη του συγκεκριμένου υλικού να τις αφηγείται μέσα σε ένα συλλογικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο.

1^η ημέρα

Εκπαιδευτικό συμβόλαιο

Πριν προχωρήσουμε στην υλοποίηση των 8 θεματικών υποενοτήτων, την πρώτη μέρα της εκπαίδευσης, μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευομένων δημιουργούμε το «**εκπαιδευτικό συμβόλαιο**». Στο συμβόλαιο αυτό καταγράφονται οι ανάγκες, οι επιθυμίες και οι προσδοκίες των εκπαιδευομένων, καθώς και οι κανόνες που θα διέπουν τη συνεργασία μεταξύ όλων των συμμετεχόντων σε όλη την εκπαιδευτική διεργασία ώστε να αποτελεί σημείο αναφοράς. Ειδικότερα:

- 1) Ο εκπαιδευτής περιγράφει το αντικείμενο των 6 θεματικών υποενοτήτων στους εκπαιδευόμενους, ζητώντας τους, εάν το θεωρούν χρήσιμο, να προσθέσουν άλλες ή να αφαιρέσουν μερικές από τις ήδη επιλεγμένες.
- 2) Ο εκπαιδευτής καταγράφει τις ανάγκες των εκπαιδευομένων με λέξεις ή σχέδια, όσο αυτό θεωρείται απαραίτητο λόγω του αναλφαριθμητισμού τους.
- 3) Ο εκπαιδευτής ρωτάει τους εκπαιδευόμενους τι κανόνες θέλουν να έχει η εκπαιδευτική διεργασία.
- 4) Ο εκπαιδευτής ρωτάει τους εκπαιδευόμενους ποιος είναι ο λόγος της συμμετοχής τους.
- 5) Ο εκπαιδευτής ρωτάει τους εκπαιδευόμενους τι περιμένουν από αυτή την εκπαίδευση αλλά και από τον ίδιο.

- 6) Επειδή ο χρόνος παίζει βασικό ρόλο, οφείλουν να τον προγραμματίσουν μαζί, εκπαιδευτής και εκπαιδευόμενοι.
- 7) Τέλος, ο εκπαιδευτής ζητάει από τους εκπαιδευόμενους προτάσεις που θα βοηθήσουν στην θετική εξέλιξη της εκπαιδευτικής διεργασίας.

2^η ημέρα

Πολιτισμική ταυτότητα

Χωρίζουμε τους εκπαιδευόμενους σε ομάδες. Στην κάθε ομάδα εφαρμόζουμε ένα είδος «τοπικού σχολείου» και ζητάμε από αυτούς να επεξεργαστούν θέματα τοπικής κουλτούρας και που αναφέρονται στην τσιγγάνικη κοινότητα με σκοπό να κατανοήσουν και να αποδεχθούν οι εκπαιδευόμενοι το αξιακό τους σύστημα, την ιστορία τους, τις παραδόσεις τους, τα παραμύθια τους, τον πολιτισμό τους ώστε να συνειδητοποιήσουν την σημαντικότητα της πολιτισμικής τους ταυτότητας με αυτοσεβασμό και αυτοεκτίμηση και να μπορέσουν να την διατηρήσουν και να την μεταδώσουν στους νέους Τσιγγάνους αλλά και να την προβάλουν στην ευρύτερη κοινωνία.

3^η ημέρα

Πολιτισμική ταυτότητα

1) Δραστηριότητα

Κάνουμε ένα εργαστήριο «φιλοσοφίας» και αναπτύσσουμε τις αξίες που απασχολούν τον άνθρωπο στη σύγχρονη κοινωνία, που είναι συνδεδεμένες με την κουλτούρα τους και οι οποίες βοηθούν την καθημερινότητά τους.

Σημαντικό είναι να προταθούν αξίες και από τους εκπαιδευομένους.

4^η ημέρα

Έλληνες Τσιγγάνοι και Ελληνικός πολιτισμός

Η συμβολή των Ελλήνων Τσιγγάνων στον Ελληνικό πολιτισμό και πώς επηρεάστηκε ο Ελληνικός πολιτισμός από τους Τσιγγάνους.

Δουλεύουμε με διηγήματα, μυθιστορήματα, ποιήματα, δημοτικά τραγούδια, παροιμίες, παραμύθια που σχετίζονται με τους Τσιγγάνους. Οι εκπαιδευόμενοι εκφράζουν τις απόψεις και τις εμπειρίες τους.

5^η ημέρα

Οικιστικός χώρος

1) Δραστηριότητα

Παρατηρήσεις, συζήτηση και προτάσεις σε σχέση με τις φωτογραφίες.

2) Δραστηριότητα

Αφηγήσεις των εκπαιδευομένων από τον νομαδικό τρόπο ζωής τους και την εγκατάσταση τους σε σπίτια.

Καταγραφή των αφηγήσεων με σημειώσεις η/και κασετοφωνάκι.

6^η ημέρα

Εκπαίδευση

1) Δραστηριότητα

Ο εκπαιδευτής, ή/και όλοι οι εκπαιδευόμενοι με τη σειρά, διαβάζουν το διήγημα και στο τέλος συζητούν. Οι εκπαιδευόμενοι εκφράζουν τις απόψεις τους με την προτροπή του εκπαιδευτή.

2) Δραστηριότητα

Παιχνίδι ρόλων

Ρόλοι: Ο Διευθυντής ο Δάσκαλος, οι μαθητές Τσιγγάνοι, οι μαθητές μη Τσιγγάνοι, οι γονείς Τσιγγάνοι, οι γονείς μη Τσιγγάνοι.

Σενάριο παιχνιδιού: Οι εκπαιδευόμενοι επιλέγουν ποιον ρόλο θέλουν να παίξουν και κάποιοι επιλέγουν το ρόλο των παρατηρητών. Συναντιούνται όλοι στην αίθουσα των δασκάλων για να συζητήσουν το πρόβλημα που προέκυψε από κάποιο καυγά στο διάλειμμα μεταξύ των παιδιών (Τσιγγάνων και μη Τσιγγάνων): Κάποια παιδιά μη Τσιγγάνων, αφού πρότειναν σε 5 συμμαθητές τους Τσιγγάνους να παίξουν ποδόσφαιρο μαζί τους, τους μίλησαν προσβλητικά, αποκαλώντας τους «γύφτους» και «βρωμιάρηδες». Τα Τσιγγανάκια αντέδρασαν και αντιμίλησαν άγρια και θυμωμένα λέγοντας τους, «ρατσιστές» και «βρωμομπαλαμούς». Τελικά κατέληξαν να τσακώνονται, να δέρνονται, να βρίζονται, και να μην παίξουν ποδόσφαιρο, αλλά να καλέσουν τον δάσκαλό τους και να πάνε στο Διευθυντή του σχολείου. Ο Διευθυντής κάλεσε τους γονείς των παιδιών (Τσιγγάνους και μη Τσιγγάνους) για να συζητήσουν το πρόβλημα .

Ο εκπαιδευτής εξηγεί ότι πρέπει να αφεθούν να αντιδράσουν αυθόρμητα, ανάλογα με την εξέλιξη του παιχνιδιού και ότι μπορούν να διαφοροποιήσουν την αρχική τους στάση ανάλογα με τις συμπεριφορές και των άλλων παικτών. Στη συνέχεια οι εκπαιδευόμενοι υποδύονται τους ρόλους τους και οι παρατηρητές παρατηρούν/καταγράφουν.

Αφού παίξετε το παιχνίδι, με τους ρόλους που επιλέγει ο καθένας από τους εκπαιδευόμενους, οι συμμετέχοντες σχολιάζουν την εμπειρία που βίωσαν και οι παρατηρητές ανακοινώνουν όσα παρατήρησαν. Ο εκπαιδευτής κινεί τη συζήτηση γύρω από το ζήτημα των σχέσεων μεταξύ Τσιγγάνων και μη Τσιγγάνων και το ρόλο της εκπαίδευσης.

3) Δραστηριότητα

Οι εκπαιδευόμενοι με τη βοήθεια του εκπαιδευτή παρατηρούν και εκφράζουν τις απόψεις τους και τις επιθυμίες τους, για την εκπαίδευση των παιδιών τους, μέσα από τις φωτογραφίες, από σχολείο με παιδιά Τσιγγάνων.

4) Δραστηριότητα

Οι εκπαιδευόμενοι με τη βοήθεια του εκπαιδευτή παρατηρούν και εκφράζουν τις απόψεις τους και τις επιθυμίες τους για την εκπαίδευσή τους, μέσα από φωτογραφίες σε τμήματα εκπαίδευσης ενηλίκων Τσιγγάνων

7^η ημέρα

Απασχόληση

1) Δραστηριότητα

Με τη βοήθεια του εκπαιδευτή, παρατηρούν οι εκπαιδευόμενοι τις φωτογραφίες με τα τσιγγάνικα επαγγέλματα και εκφράζουν τις απόψεις τους, τις επιθυμίες και τις προσδοκίες τους για την απασχόληση τους σήμερα.

Είναι σημαντικό να αφηγηθούν οι εκπαιδευόμενοι τις εμπειρίες τους από τα παραδοσιακά τσιγγάνικα επαγγέλματα.

Γίνεται συζήτηση για το τι επιθυμούν οι εκπαιδευόμενοι να κάνουν σήμερα ως επάγγελμα και γιατί;

2) Δραστηριότητα

Τι γνωρίζουν οι εκπαιδευόμενοι για την τσιγγάνικη μουσική στην Ευρώπη; (από ιντερνέτ, από τις γνώσεις τους από τις εμπειρίες τους)

3) Δραστηριότητα

Τι γνωρίζουν οι εκπαιδευόμενοι για το μουσείο καλαθοπλεκτικής Θράκης; Αξιοποιήστε τον διαδικτυακό σύνδεσμο.

<http://romagr.gr/museum/>

Συζήτηση με βάση τους παρακάτω ενδεικτικούς άξονες:

Τι αναζητάει σήμερα ο πελάτης;

Τι μπορούν να πουλάνε και γιατί;

Τι άλλη απασχόληση τους ενδιαφέρει να έχουν;

4) Δραστηριότητα

Με τη βοήθεια του εκπαιδευτή, να αναπτύξουν οι εκπαιδευόμενοι τις απόψεις τους και να κάνουν συζήτηση για το ρόλο των ανδρών και των γυναικών μέσα και έξω από την κοινότητα παρατηρώντας τις φωτογραφίες.

8^η ημέρα

Υγεία

1) Δραστηριότητα

Να συζητηθεί η αναγκαιότητα ύπαρξης βιβλιάρχου υγείας παιδιού με τους εκπαιδευόμενους.

Να συζητηθεί η αναγκαιότητα επίσκεψης σε Κέντρο Υγείας και Νοσοκομείο, όταν υπάρχει ζήτημα υγείας σε αυτούς και τα παιδιά τους αλλά και σε άλλα μέλη της οικογένειας και της κοινότητας.

Να συζητηθεί η αναγκαιότητα της Προληπτικής Ιατρικής (εμβόλια, διατροφή, καθαριότητα, γενικός έλεγχος κατάστασης υγείας, κ.λπ.).

Να συζητηθεί τι γνωρίζουν οι εκπαιδευόμενοι για τον οικογενειακό προγραμματισμό και να γίνει συζήτηση.

Να προτείνουν οι εκπαιδευόμενοι τι επιθυμούν να συζητηθεί περισσότερο αναφορικά με την Προληπτική Ιατρική και τον οικογενειακό προγραμματισμό.

Να αφηγηθούν οι εκπαιδευόμενοι μια εμπειρία τους από Κέντρο Υγείας, Νοσοκομείο, ΙΑΚ.

2) Δραστηριότητα

Ποιες είναι οι εμπειρίες, τα βιώματά τους, οι αναμνήσεις τους από λαϊκή παραδοσιακή ιατρική στην κοινότητα τους.

Να αφηγηθούν τις παραδοσιακές μεθόδους θεραπείας.

9^η ημέρα

Υπηρεσίες

1) Δραστηριότητα

Ο εκπαιδευτής θα έχει στη διάθεσή του τον Χρυσό Οδηγό, τον Τηλεφωνικό κατάλογο της περιοχής που διδάσκει. Αν υπάρχει σύνδεση με το διαδίκτυο, ο εκπαιδευτής μπορεί να το αξιοποιήσει ώστε να βρουν όλοι μαζί πληροφορίες για τη διεύθυνση και το είδος των προσφερόμενων υπηρεσιών από κάθε φορέα.

Συζητούν και ξεκαθαρίζουν τι μπορούν να αναζητήσουν σε κάθε υπηρεσία σε σχέση με την επίλυση των προβλημάτων τους.

Οι 3 τελευταίες μέρες θα είναι μια *σύνοψη όλων των θεματικών υποενοτήτων, και για να τις θυμηθούν* άλλα και να μπορέσουν να βγάλουν συμπεράσματα. Στόχος είναι να ανασύρουν, να συνειδητοποιήσουν και να κωδικοποιήσουν τα βιώματα, γνώσεις και πληροφορίες από τη συγκεκριμένη εκπαιδευτική διεργασία.

10^η ημέρα

1) Δραστηριότητα

Δουλεύουμε σε ομάδες εργασίας με θέματα σχετικά με την υπάρχουσα κοινωνική, πολιτική, οικονομική, πολιτισμική κατάσταση στην Ελλάδα και καλούνται οι εκπαιδευόμενοι να αναπτύξουν τις απόψεις τους, να γίνει συζήτηση, ώστε να δούμε σε ποιο βαθμό είναι συνειδητοποιημένοι και επιθυμούν την ένταξή τους στην ευρύτερη κοινωνία. Μετά συζητούνται σε ολομέλεια τα αποτελέσματα της κάθε ομάδας .

Τα προτεινόμενα θέματα προς συζήτηση στις ομάδες είναι επίκαιρα και αφορούν:

- Εργασία
- Σχολείο
- Υγεία
- Χώρος κατοικίας
- Νομαδισμός
- Γυρολογικό εμπόριο

- Εγκατάσταση
- Εγκληματικότητα
- Μέσα μαζικής ενημέρωσης
- Πολιτική κατάσταση
- Δικαιώματα- Υποχρεώσεις
- Οικονομική κρίση
- Ναρκωτικά
- Θρησκεία

Οι ομάδες μπορούν να προτείνουν και άλλα θέματα που θεωρούν σημαντικά.

11^η ημέρα

Οι τσιγγάνοι οργανικό κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας.

Ανάπτυξη της συνείδησης ότι οι Τσιγγάνοι αποτελούν οργανικό κομμάτι της ελληνικής ιστορίας και του πολιτισμού της.

Επίσκεψη στο τοπικό λαογραφικό μουσείο.

Μέσα από το μουσείο φαίνεται η παρουσία του Τσιγγάνου, η σπουδαιότητα και η συμμετοχή του σιδηρουργού χαλκιά και μουσικού Τσιγγάνου στη ζωή της αγροτικής, ελληνικής κοινωνίας σε διάρκεια αιώνων.

Εάν δεν υπάρχει λαογραφικό μουσείο, να υπάρξει άλλη εναλλακτική πρόταση για επίσκεψη ενός μουσείου ή άλλου σημαντικού πολιτιστικού χώρου στην περιοχή που να μπορεί να αξιοποιηθεί για τους εκπαιδευτικούς μας στόχους.

12^η ημέρα

Συνολικό όλων των υποενοτήτων

Κλείσιμο εκπαιδευτικού κύκλου με μια προαιρετική συμπερασματική παρουσίαση από κάθε άτομο της ομάδας

-Προβολή ντοκιμαντέρ

http://www.youtube.com/watch?v=WFMQNwyH_R4

Συζήτηση

Ανάλυση θεματικών ενότητων

Μια αναλυτική περιγραφή της κάθε θεματικής ενότητας θα συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση και εμβάθυνσή της, ούτως ώστε να είναι περισσότερο αποτελεσματική η συμμετοχή των εκπαιδευομένων και η παρέμβαση του εκπαιδευτή.

Πολιτισμική ταυτότητα

Η τσιγγάνικη κοινότητα στην Ελλάδα έχει κάποια ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά τα οποία ποικίλλουν ανάλογα με τη φάρα (συγγενικό δίκτυο)(ρουντάρηδες, φισίρια...), τον τρόπο κατοικίας (παράγκες, σπίτια, παραπήγματα, διαμερίσματα..) και τον τρόπο ζωής τους (εγκατεστημένοι, ημι-εγκατεστημένοι, νομάδες...).

Αυτά τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά δεν είναι κατανοητά ούτε αποδεκτά από την ευρύτερη κοινωνία στην οποία ζουν οι Τσιγγάνοι. Οι ίδιοι οι Τσιγγάνοι συχνά θεωρούν πως τα στοιχεία του πολιτισμού τους, εξαιτίας της μη αποδοχής τους από την μη τσιγγάνικη κοινωνία, «πρέπει» να τα απομακρύνουν από τη ζωή τους, να μην τα εκτιμούν, να μην τα διατηρούν και να μην τα διαδίδουν στο όνομα της κοινωνικής τους ένταξης στην ευρύτερη κοινωνία, ή ακόμα να τα διατηρούν με ένα στερεοτυπικό και «κλειστό» τρόπο, που μάλλον αρνητικά μπορεί να λειτουργήσει.

Ο κάθε πολιτισμός, μεγάλος ή μικρός, όπως και ο πολιτισμός των Τσιγγάνων είναι σεβαστός και είναι κομμάτι της ιστορίας. Δημιουργεί στα άτομα μία ταυτότητα η οποία συμβάλλει στην αντίστοιχη προσωπική και κοινωνική ισορροπία αλλά και αποτελεί σημαντικό λόγο της ύπαρξής τους. Η διατήρηση αυτού του πολιτισμού, η μετάδοσή του αλλά και η προώθησή του είναι αναγκαίες ενέργειες που σκοπό έχουν να ενθαρρύνουν τα άτομα να αποδεχτούν την πολιτισμική τους ταυτότητα.

Όταν δεν υπάρχει αποδοχή της πολιτισμικής ταυτότητας των Τσιγγάνων από τους ίδιους η από μη Τσιγγάνους δημιουργείται πρόβλημα σοβαρό, το οποίο μεταφράζεται σε ρατσισμό, σε έλλειψη σεβασμού και αποδοχής της διαφορετικότητας, σε πολιτισμική σύγχυση, σε στερεοτυπική συμπεριφορά, σε έλλειψη αυτοεκτίμησης και αυτοσεβασμού και εν τέλει, σε ατομική και κοινωνική ανισορροπία.

Θεωρείται, λοιπόν, σημαντικό η πολιτισμική ταυτότητα των Τσιγγάνων να είναι αποδεκτή τόσο από τους ίδιους, όσο και από την ευρύτερη, κυρίαρχη κοινωνία.

Μέσα από το συγκεκριμένο υλικό εκπαίδευσης ενήλικων Τσιγγάνων για την υποστήριξη στην καθημερινή τους ζωή γίνεται μια σημαντική προσπάθεια για την αναγνώριση και την αποδοχή της πολιτισμικής ταυτότητας των Τσιγγάνων, ώστε να χρησιμοποιηθεί ως εφόδιο για να διεκδικήσουν μια αρμονική και ισορροπημένη καθημερινότητα μέσα στην κοινότητα τους αλλά κυρίως στην κοινωνία συνολικά.

Οικιστικός χώρος

Τα τελευταία 20 χρόνια, οι Τσιγγάνοι στην Ελλάδα εγκαθίστανται όλο και περισσότερο σε σπίτια και σε οικισμούς/καταυλισμούς οργανωμένους με δρόμους, πλατείες, καταστήματα, ιατροκοινωνικά κέντρα, παιδικές χαρές, εκκλησιάκια, νηπιαγωγεία, λυόμενα σπίτια και παράγκες. Όλη αυτή η υποδομή υπάρχει σε πολύ πρόχειρη και αναποτελεσματική μορφή. Οι ίδιοι οι Τσιγγάνοι χρειάζονται περισσότερες υποδομές, τις οποίες σπανίως διεκδικούν μόνοι τους από την πολιτεία, και τα αιτήματά τους εκτονώνονται στις συζητήσεις τους με τους προέδρους των συλλόγων τους.

Οι ανάγκες τους και οι επιθυμίες για μόνιμη εγκατάσταση όλο και μεγαλώνει. Όμως το μεγαλύτερο ποσοστό συνεχίζει να μετακινείται κυρίως για επαγγελματικούς λόγους και γι' αυτό χρειάζονται μόνιμο σημείο αναφοράς.

Σπίτια, παράγκες, και λυόμενα είναι η βασική κατοικία των Τσιγγάνων σήμερα. Στις μετακινήσεις τους χρησιμοποιούν τσαντίρια και κυρίως το αυτοκίνητό τους ως κατοικία.

Οι μετακινήσεις γίνονται κυρίως από τον Απρίλη μέχρι τα τέλη Σεπτεμβρη και τον υπόλοιπο καιρό ζουν στον οικισμό τους, ενώ μετακινούνται κυρίως οι άνδρες για τις δουλειές τους.

Τα τελευταία 3 χρόνια, την περίοδο της κρίσης, παρατηρείται μια αλλαγή στον τρόπο ζωής των Τσιγγάνων. Ενώ η οικογένεια είχε αρχίσει να γίνεται πυρηνική, τώρα ξαναρχίζει να γίνεται εκτεταμένη, αφού αναγκάζονται για να περιορίσουν τα έξοδα τους να ζουν 2 και 3 πυρηνικές οικογένειες μαζί σε μια κατοικία.

Ο οικιστικός χώρος είναι ιδιαίτερα σημαντικός τώρα για τους Τσιγγάνους και ως εκ τούτου προσπαθούν να επινοούν επενδύσεις και διεκδικήσεις που αφορούν τον χώρο αυτό.

Εφόσον, λοιπόν, οι Τσιγγάνοι χρειάζονται υποστήριξη για να κατανοήσουν και να διεκδικήσουν αποτελεσματικά τον οικιστικό τους χώρο, αυτό θα επιχειρηθεί μέσα από αυτή την θεματική υποενότητα .

Εκπαίδευση

Η θεσμική εκπαίδευση αποτελεί μέρος της ζωής των Τσιγγάνων, τα τελευταία 15-20 χρόνια. Η αποδοχή της από τους Τσιγγάνους και η ένταξή τους σε αυτή γίνεται με αργούς ρυθμούς και με μεγάλες προσπάθειες από την πλευρά της πολιτείας αλλά και από τους ίδιους τους Τσιγγάνους. Η θεσμική εκπαίδευση συμβαδίζει με τη μόνιμη εγκατάσταση του μεγαλύτερου ποσοστού των Τσιγγάνων ενώ το 80% περίπου του τσιγγάνικου πληθυσμού εγγράφεται στο σχολείο. Η διαρροή είναι αρκετά μεγάλη και ακόμα μεγαλύτερη η διαλείπουσα φοίτηση των παιδιών.

Η εθιμική εκπαίδευση των παιδιών συνεχίζει να υφίσταται στο πλαίσιο της οικογένειας, του σογιού, και της κοινότητας. Η εθιμική εκπαίδευση, κομμάτι της γενικότερης τσιγγάνικης, νομαδικής κουλτούρας, και η ύπαρξη μη γραπτού λόγου στην τσιγγάνικη γλώσσα, εμφανίζονται ως ανασταλτικός παράγοντας για την ένταξη των Τσιγγάνων στη θεσμική εκπαίδευση. Ένας άλλος αρνητικός παράγοντας της μη ένταξής τους στην εκπαίδευση αποτελεί η στερεοτυπική, αρνητική στάση του σχολικού θεσμού και της ευρύτερης κοινωνίας απέναντι στην πολιτισμική διαφορετικότητα των Τσιγγάνων.

Η συγκεκριμένη θεματική ενότητα σκοπό έχει να βοηθήσει τους ενήλικες γονείς Τσιγγάνους να κατανοήσουν το ρόλο της θεσμικής εκπαίδευσης, τους ανασταλτικούς παράγοντες που εμποδίζουν την ένταξή τους σε αυτή, τη σημαντικότητά της στην καθημερινή ζωή των παιδιών τους αλλά και των ίδιων, π.χ. ΣΔΕ, και τέλος, τη «συνάντηση» της θεσμικής με την εθιμική εκπαίδευση.

Τέλος, να επιτύχει τη διεκδικητική θέση των Τσιγγάνων στο εθνικό εκπαιδευτικό θεσμικό και πολυπολιτισμικό σύστημα.

Απασχόληση

Η επιβίωση των Τσιγγάνων σήμερα είναι το σημαντικότερο μέλημα τους. Πολύ μεγάλος αριθμός του πληθυσμού τους βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας και πολύ κοντά σε παραβατική στάση και παράνομη απασχόληση. Οι προσπάθειες που έγιναν τα προηγούμενα 15-20 χρόνια για την επαγγελματική τους ένταξη στο θεσμικό πλαίσιο, σήμερα, με τη μεγάλη κρίση στην Ελλάδα, έχουν αποβεί μοιραίες και αναποτελεσματικές.

Τα παραδοσιακά τους επαγγέλματα(καλαθοπλεκτική, μουσική, σιδηρουργία, κ.ά.) έχουν σταματήσει να αποδίδουν τα ανάλογα χρήματα για την επιβίωσή τους. Διατηρούν την ανακύκλωση και το γυρολογικό εμπόριο, αλλά και τις αγροτικές εργασίες σε πολύ μικρό βαθμό. Εφευρίσκουν νέους τρόπους απασχόλησης για την επιβίωσή τους (π.χ. νυχτερινές διαδρομές σε καταστήματα ψυχαγωγίας νεαρών κοριτσιών για μοίρασμα λουλουδιών και χορό).

Η μετακίνηση ενός μεγάλου ποσοστού του τσιγγάνικου πληθυσμού έχει ξεκινήσει τα τελευταία 3-4 χρόνια περίπου, για αναζήτηση απασχόλησης και εξασφάλιση της επιβίωσής τους, γεγονός που αντιτίθεται στη μόνιμη εγκατάστασή τους σε σπίτια.

Υγεία

Οι φορείς της δημόσιας υγείας εξυπηρετούν τους Τσιγγάνους όσο και τους υπόλοιπους πολίτες της ελληνικής κοινωνίας. Η στερεοτυπική συμπεριφορά υπάρχει απέναντί τους και η συγκεκριμένη ενότητα στοχεύει να υποστηρίξει τους Τσιγγάνους να είναι συνειδητοποιημένοι γι' αυτή τη συμπεριφορά, να κατανοήσουν τις ανάγκες τους και να γίνουν περισσότερο διεκδικητικοί στο δικαίωμά τους στην υγεία.

Επίσης, να κατανοήσουν τη σημαντικότητα της Προληπτικής Ιατρικής, να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τα ιδιαίτερα προβλήματα υγείας που έχει ο τσιγγάνικος πληθυσμός στην Ελλάδα, και να καταφέρουν να κάνουν τις ανάλογες ενέργειες πριν προκύψουν σοβαρά ζητήματα.

Υπηρεσίες

Οι υπηρεσίες σε τοπικό επίπεδο παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο για την ένταξη των Τσιγγάνων στην τοπική κοινωνία.

Στην κάθε περιοχή που ζουν Τσιγγάνοι και γίνεται η εκπαίδευση με το συγκεκριμένο υλικό, υπάρχουν υπηρεσίες που είναι απαραίτητες για την καθημερινότητα των Τσιγγάνων και πολύ συχνά είναι άγνωστα γι' αυτούς τα τηλέφωνα και οι διευθύνσεις τους.

Είναι σημαντικό στη συγκεκριμένη θεματική ενότητα να συμπληρωθούν τα στοιχεία αυτά από τους ίδιους τους εκπαιδευόμενους με την υποστήριξη του εκπαιδευτή αξιοποιώντας το χρυσό οδηγό, τον τηλεφωνικό κατάλογο και το διαδίκτυο.

Να εξηγηθεί για την κάθε υπηρεσία, τι προσφέρει στον πολίτη Τσιγγάνο, ώστε να διευκολύνεται η καθημερινότητα του.

Να συζητηθεί μέσα στην ομάδα, πώς μπορεί ο Τσιγγάνος να είναι ενεργός πολίτης της υπάρχουσας κοινωνίας.

Βιβλιογραφία

Αζίζη-Καλατζή, Α., Ζώνιου-Σιδέρη, Α., Βλάχου, Α. (1996). Προκαταλήψεις και στερεότυπα. Δημιουργία και αντιμετώπιση. Αθήνα, ΥΠΕΠΘ/ Γ.Γ.Λ.Ε.

Βασιλειάδου, Μ., Κοτσιώνης, Π., Γενιατάκη, Ε., Δρόσος, Α., Μαρσέλος, Β. (1987). Μελέτη για τη για την αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών προβλημάτων των Τσιγγάνων. Αθήνα. ΥΠΕΠΘ/ Γ.Γ.Λ.Ε.

Βασιλειάδου, Μ., Μαρσέλος, Β, Παυλή-Κορρέ, Μ. (1987). Πειραματικό Πρόγραμμα Επιμόρφωσης Επιμορφωτών Τσιγγάνων. Αξιολόγηση - Προτάσεις. Αθήνα. ΥΠΕΠΘ/Γ.Γ.Λ.Ε.

Βασιλειάδου, Μ., Παυλή Κορρέ, Μ. (1996). Όποιος ξέρει πολλά, πολλά τραβάει. Αθήνα, ΥΠΕΠΘ /Γ.Γ.Λ.Ε.

Γ.Γ.Λ.Ε. Πειραματικό πρόγραμμα επιμόρφωσης επιμορφωτών τσιγγάνων Αγίας-Βαρβάρας και Κάτω Αχαΐας. Αθήνα, ΥΠΕΠΘ/Γ.Γ.Λ.Ε., 1994.

Γ.Γ.Λ.Ε. ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟ (Αθήνα 6-9 Απριλίου 1995), Εκπαίδευση Τσιγγάνων. Ανάπτυξη διδακτικού υλικού. Αθήνα, ΥΠΕΠΘ/Γ.Γ.Λ.Ε., 1996.

Γιαννακόπουλος, Τ. (1982). Τσιγγάνοι, παραμύθια και μπαλάντες, Αθήνα, Θουκυδίδης,

Γιαννακόπουλο, Τ. (1982). Τσιγγάνικα λαϊκά τραγούδια και μπαλάντες. Αθήνα, Θουκυδίδης.

Γιαννακόπουλος, Τ. (1981). Οι γύφτοι και το δημοτικό μας τραγούδι. Αθήνα, Θουκυδίδης.

- Γιαννακόπουλος, Τ. (1982).** *Τσιγγάνικα παραμύθια*. Αθήνα, Θουκυδίδης.
- Γκότοβος, Α.Ε. (1996).** *Ρατσισμός, Ψυχολογικές και παιδαγωγικές όψεις μιας ιδεολογίας και μιας πρακτικής*. Αθήνα, ΥΠΕΠΘ/ Γ.Γ.Λ.Ε.
- Γκότοβος, Α.Ε. (2002).** *Εκπαίδευση και. Ετερότητα Ζητήματα Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής*. Αθήνα, Μεταίχμιο.
- Courau, S. (2000).** *Τα βασικά «εργαλεία» του εκπαιδευτή ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Cozannet Françoise (1973).** *Mythes et coutumes religieuses des tsiganes*, Paris, Payot.
- Donald Kenrick (1994).** *Τσιγγάνοι: Από τις Ινδίες στη Μεσόγειο*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Fraser Angus (1997).** *Οι Τσιγγάνοι*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Καραθανάση, Ε. (1996).** *Το κατοικείν των τσιγγάνων στην Ελλάδα. Η περίπτωση της Θήβας*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή που υποστηρίχτηκε στο Ε.Μ.Π.
- Κόμης, Κ. (1998).** *Τσιγγάνοι (Ιστορία. Δημογραφία .Πολιτισμός*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Jaques, D. (2004).** *Μάθηση σε ομάδες*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Λεπενιώτης, Γ. (1988).** *Τσιγγάνοι και ελληνικός χώρος, Μεταπτυχιακή διατριβή τμήματος Ιστορίας και Κοινωνιολογίας Δικαίου, Νομικής Σχολής ΑΠΘ*.
- Λεπενιώτης, Γ. (2008).** *Επιμέλεια στο, Με στέγη τον ουρανό- Ανθολογία ελληνικών διηγημάτων για τους Τσιγγάνους, έκδοση ΚΕΚ Ευρωπαϊκή Πληροφόρηση. Λάρισα*.
- Λιεζουά Ζαν-Πιέρ (1999).** *Ρομά, Τσιγγάνοι, Ταξιδευτές*, Αθήνα: Καστανιώτης.
- Λυδάκη, Α. (1997).** *Οι τσιγγάνοι στην πόλη (Μεγαλώνοντας στην Αγία Βαρβάρα)*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Laplantine François (1978).** *La médecine populaire*, Paris, Jean-Pierre Delarge.
- Liégeois Jean-Pierre (1976).** *Mutation Tsigane*, Bruxelles, Complexe.
- <http://wwk.kathimerini.gr/kath/7days/1995/01/08011995.pdf>
- Μάρκου, Γ. (1996).** *Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση. Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ/Γ.Γ.Λ.Ε.
- Μαρσέλος, Ε. (1985).** *Ο αναλφαβητισμός στους Τσιγγάνους. Συνδιάσκεψη για την αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού*. Αθήνα, ΥΠΕΠΘ/Γ.Γ.Λ.Ε.
- Μπίρη, Κ. (1942).** *Οι Γύφτοι. Μελέτη Λαογραφική και Εθνολογική*. Αθήνα: ΕΣΤΙΑ.
- Noye, D., & Piveteau, J. (1999).** *Πρακτικός οδηγός του εκπαιδευτή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

ΟΥΝΕΣΚΟ (1984). *Οι Τσιγγάνοι*, εκδ. Ουνέσκο.

Παυλή-Κορρέ, Μ., Σπανούλη, Ρ., Καλούδη, Κ. (1991). *Τσιγγάνες, Μύθοι, Έθιμα, Παραδόσεις*, Αθήνα: Ολκός.

Παυλή, Μ., Σιδέρη, Α. (1990). *Οι Τσιγγάνοι της Αγίας Βαρβάρας και της Κάτω Αχαΐας*. Αθήνα. ΥΠΕΠΘ/Γ.Γ.Λ.Ε.

Rogers, A. (1999). *Η εκπαίδευση ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Σπανούλη, Α., Λεπενιώτης, Γ. (1996). Άτυπες μορφές εκπαίδευσης στους Τσιγγάνους Ν. Μαγνησίας. Δήμος Ν. Ιωνίας, Μαγνησίας.

Spanouli, A. (1984). Le rôle de la femme Tsigane dans sa communauté, Master1, Lyon 2, France.

Spanouli, A. (1986). Les savoirs et les savoirs-faire thérapeutiques des femmes Tsiganes, Master 2, Lyon 2, France.

Τερζοπούλου, Μ., Γεωργίου, Γ. (1996). *Οι τσιγγάνοι στην Ελλάδα. Ιστορία - Πολιτισμός*. Αθήνα, ΥΠΕΠΘ/Γ.Γ.Λ.Ε.

Τσιάκαλος, Γ. (2000). *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Το φωτογραφικό υλικό είναι από το προσωπικό αρχείο της συγγραφέως, Ρίτας Σπανούλη